

PRILOGA Č:

Poročilo o spremljanju praktičnega izobraževanja – analiza in interpretacija vprašalnika za dijake (Nelektorirano gradivo)

NOSILEC: Center RS za poklicno izobraževanje

AVTORJI: Katja Jeznik (CPI), Marko Gale (SPSS Bežigrad), Marija Šibanc (CPI)

TEMELJNO RAZISKOVALNO VPRAŠANJE: Kako se cilji prenove, povezani s praktičnim izobraževanjem, uresničujejo na podlagi izkušenj in mnenj dijakov?

METODOLOŠKA RAZČLENITEV:

Sodelujoči: dijaki, v šolskem letu 2005/06 vpisani v drugi letnik izobraževalnega programa Avtoserviser

Tehnika in postopki zbiranja podatkov:

- Vprašalnik kombiniranega tipa (zaprta in odprta vprašanja)
- Postavitev vprašalnika v elektronski obliki
- Izpolnjevanje vprašalnika v elektronski obliki
- Prenos podatkov v statistični programski paket SPSS za Windows
- Statistična obdelava v sodelovanju z metodologom Janezom Vogrinc (Pedagoška fakulteta, Univerza v Ljubljani)
- Analiza in interpretacija podatkov

Kazalniki spremljanja:

- zadovoljstvo dijakov s praktičnim izobraževanjem;
- zaposlitvena pričakovanja dijakov;
- informiranost dijakov o izobraževalnem programu Avtoserviser pred vpisom v srednjo šolo;
- samoocena doseganja poklicnih kompetenc;
- način izvajanja praktičnega izobraževanja;
- načrtovanje in uresničevanje integriranih ključnih kvalifikacij;
- uresničevanje postavk iz učne pogodbe;
- ocena Poročila o praktičnem izobraževanju;
- medpredmetno povezovanje in integracija s perspektive dijakov.

UVOD

Izobraževalni program Avtoserviser prinaša številne novosti, s katerimi naj bi postopoma uresničili temeljne strateške usmeritve in cilje prenove srednjega poklicnega izobraževanja, s katerimi naj bi programi poslali bolj prožni, odprti in evropsko primerljivi.

Ena od novosti je težnja k večjemu povezovanju izobraževanja s sfero dela. Tako je že v samem programu zapisano (Izobraževalni program Avtoserviser 2004, str. 4), da praktično izobraževanje v delovnem procesu omogoča poklicno socializacijo. To se nanaša predvsem na razvoj tistih osebnostnih lastnosti, ki so pomembne za posameznikovo kakovost dela in uspešen razvoj poklicne kariere ob neposrednem opravljanju dela.

Nosilca praktičnega izobraževanja sta v izobraževalnem programu Avtoserviser tako šola kot podjetje (delodajalec), ki skupaj (kjer je to mogoče tudi v medpodjetniškem centru) izvajata izobraževalni program. Dijakom je omogočeno, da opravljajo praktično izobraževanje tako na podlagi individualne učne pogodbe med delodajalcem, vajencem in njegovimi starši oz. zakonitimi zastopniki, kot tudi na podlagi pogodbe, ki jo z delodajalci sklene šola (kolektivna/skupna učna pogodba).

OPREDELITEV METODOLOGIJE SPREMLJANJA

Na Centru RS za poklicno izobraževanje smo skladno s temeljnim načrtom spremljanja za področje praktično izobraževanje najprej opredelili kazalnike spremljanja. Na podlagi tega smo pripravili vprašalnik za dijake. Vprašalnik je sestavljalo 21 vprašanj in obsežna lestvica stališč. Večina vprašanj je bila izbirnega tipa, poleg tega pa je bila dijakom skoraj pri vseh vprašanjih ponujena tudi možnost *drugo*.

Anketiranje dijakov smo izvajali konec maja in v začetku junija 2006. Vprašalniki so bili postavljeni v elektronsko obliko. Dijaki so jih izpolnjevali pod mentorstvom učitelja, ki ga je za vsako posamezno šolo določilo vodstvo. Elektronsko izpolnjevanje smo z dijaki izvedli prvič.

V vzorec so bili zajeti dijaki drugih letnikov, ki so bili v času izpolnjevanja prisotni na šoli. Na eni šoli je vprašalnike izpolnilo tudi nekaj (6) dijakov prvega letnika. Njihovi odgovori v povprečju ne odstopajo od odgovorov dijakov drugih letnikov, zato smo jih vključili v analizo in interpretacijo.

Tabela 1: Št. vpisanih dijakov in dijakov, ki so odgovarjali na vprašalnik

	Št. vpisanih dijakov	Št. dijakov, ki so odgovarjali	Odstotek glede na posamezno šolo
Poklicna in tehniška strojna in prometna šola Nova Gorica (v nadaljevanju Nova Gorica)	31	20	11,83
Poklicna in tehniška strojna šola Ptuj (v nadaljevanju Ptuj)	46	39	23,08
Srednja poklicna in strokovna šola Bežigrad (v nadaljevanju Bežigrad)	93	74	43,79
Poklicna in tehniška strojna šola Velenje (v nadaljevanju Velenje)	28 (6)	34	20,71
Neodgovorjeni		2	1,18
Skupaj	198	169	100,00

Kazalnike, ki smo jih vključili v vprašalnik za dijake, smo za analizo in interpretacijo podatkov razporedili v naslednje postavke:

- zadovoljstvo dijakov s praktičnim izobraževanjem;
- zaposlitvena pričakovanja dijakov;
- informiranost dijakov o izobraževalnem programu Avtoserviser pred vpisom v srednjo šolo;
- samoocena doseganja poklicnih kompetenc;
- način izvajanja praktičnega izobraževanja;
- načrtovanje in uresničevanje integriranih ključnih kvalifikacij;
- uresničevanje postavk iz učne pogodbe;
- ocena Poročila o praktičnem izobraževanju;
- medpredmetno povezovanje in integracija s perspektive dijakov.

V spremljavi smo uporabili deskriptivno in kavalno-neeksperimentalno metodo pedagoškega raziskovanja. Podatke smo statistično obdelali v skladu z namenom spremljanja s pomočjo statističnega programskega paketa SPSS za Windows. Kadar so imeli dijaki možnost dopolnitve oz. utemeljitve odgovorov, smo njihove odgovore združili v kategorije in jih v interpretacijo vključili na podlagi tega. Podatke smo analizirali in interpretirali na podlagi zgornjih postavk, ki so v nadaljevanju poročila preoblikovane v vsebinska podpoglavja ugotovitev spremljanja.

Podatki vprašalnika so obdelani na nivoju deskriptivne in inferenčne statistike. Pri tem smo uporabili frekvenčno distribucijo (f , $f\%$) atributivnih spremenljivk, osnovno deskriptivno statistiko numeričnih spremenljivk (mere srednje vrednosti, mere razpršenosti), hi-kvadrat preizkus hipoteze neodvisnosti in Kullbackov $2\hat{I}$ preizkus (kjer ni bil izpolnjen pogoj o teoretičnih frekvencah za hi-kvadrat preizkus). Kadar med odgovori glede na šolo, iz katere dijaki prihajajo, ni bilo statistično pomembnih razlik (pri hi-kvadrat preizkusu in Kullbackovem $2\hat{I}$ preizkusu je bilo tveganje za zavrnitev hipoteze neodvisnosti večje od 5%) smo podatke interpretirali skupno in ne za posamezno šolo. Kadar je statistična analiza pokazala na pomembne razlike med šolami, smo podatke interpretirali tudi glede na posamezno šolo. Prav tako smo pri posamezni postavki preverjali razliko med odgovori vajencev in odgovori dijakov. Kadar smo ugotovili, da se odgovori razlikujejo glede na to, ali gre za vajence ali dijake, smo v interpretaciji uporabili oba izraza, kadar pa med odgovori ni prihajalo do razlik, pa smo govorili le o dijakih.

Tabela 2: Status dijakov v odnosu do delodajalcev¹

	Nova Gorica	Velenje	Bežigrad	Ptuj
Število dijakov s kolektivno učno pogodbo	29	26	59	26
Število vajencev z individualno učno pogodbo	0	0	31	20
Skupaj (dijaki in vajenci)	29	26	90	46

Na dveh pilotnih šolah se izobražujejo samo dijaki, za katere ima šola z delodajalci sklenjene kolektivne učne pogodbe, na dveh pa vajenci in dijaki.

UGOTOVITVE SPREMLJANJA

• Splošno zadovoljstvo dijakov s praktičnim izobraževanjem

V okviru spremljanja prvega leta poskusnega izvajanja izobraževalnega programa Avtoserviser smo na podlagi anketiranja učiteljev zaključili, da so učitelji s programom Avtoserviser dokaj zadovoljni (Vončina et al. 2006). V drugem letu spremljanja pa nas je zanimalo, kako so s programom zadovoljni dijaki. Osredotočili smo se predvsem na praktično izobraževanje. Zanimalo nas je, kako

¹ Glej tudi prilogo G.

so dijaki zadovoljni s praktičnim izobraževanjem. Dijaki so lahko izbirali med tremi možnimi odgovori. Vsako izbiro so lahko še dodatno utemeljili.

Tabela 3: Zadovoljstvo dijakov s praktičnim izobraževanjem

S praktičnim izobraževanjem pri delodajalcu sem:	Število	Odstotek
zadovoljen	118	74,7
delno zadovoljen	28	17,7
nezadovoljen	12	7,6
Skupaj	158	100,0
Neodgovorjeni	11	
Skupaj	169	

S praktičnim izobraževanjem pri delodajalcu je ali zelo ali pa delno zadovoljnih več kot 90% dijakov. Pri tem ni statistično pomembnih razlik² med šolami, prav tako pa ni razlik³ med vajenci in dijaki.

Utemeljitev dijakov, ki so izbrali postavko *zadovoljen*, smo razvrstili v spodnje kategorije:

- Tako se naučim/o več/kot v šoli: 25 odgovorov
- Dobri odnosi pri/z delodajalcem (z mentorjem, z ostalimi zaposlenimi): 25 odgovorov
- Dobro je: 16 odgovorov
- Večja samostojnost: 8 odgovorov
- Zadovoljstvo z delovnim mestom: 5 odgovorov
- Boljše kot v šoli: 4 odgovori
- Plačilo: 4 odgovori
- Možnost kasnejše zaposlitve: 2 odgovora
- Neveljavni: 7 odgovorov

V eno od dveh najobsežnejših kategorij (tako se naučim/o več/kot v šoli) smo uvrstili odgovore dijakov, ki svoje zadovoljstvo utemeljujejo na podlagi tega, da se tako več naučijo, nekateri dodajajo da več kot v šoli, nekateri pa na splošno. V drugo enako obsežno zastopano kategorijo pa smo uvrstili odgovore dijakov, ki poudarjajo dobre odnose pri delodajalcu, z mentorjem ali ostalimi zaposlenimi. Prav tako veliko dijakov svojo izbiro odgovora argumentira z zadovoljstvom bolj na splošno (dobro je, fajn je, ...). Osem je zadovoljnih, ker imajo pri delodajalcu možnost večje samostojnosti, nekaj jih je na splošno zadovoljnih z delovnim mestom, nekaj je eksplicitno izrazilo, da je na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu počutijo bolje kot v šoli. Zanimivo pa je, da le del dijakov svoje zadovoljstvo navezuje na plačilo, ki ga prejema pri delodajalcih in le dva z možnostjo kasnejše zaposlitve.

Sklenemo lahko, da dijaki zadovoljstvo s praktičnim izobraževanjem pri delodajalcu povezujejo predvsem z dobrimi odnosi, s pozitivno klimo pri delodajalcu in pa z novimi, drugačnimi učnimi situacijami, s katerimi se pri praktičnem izobraževanju srečujejo. Manj pomembne, kot bi morda lahko predpostavljali, pa se jim zdijo materialne dobrine in pa možnost kasnejše zaposlitve.

Utemeljitev dijakov, ki so jih navajali tisti, ki so izbrali postavko delno zadovoljen, smo razvrstili v naslednje kategorije (dobesedne navedbe dijakov so v poševnem tisku):

- Pozitivna utemeljitev (*ker je dobro; mi ustreza; se dobro razumeva; zato ker je zakon in je najboljši delodajalec*): 4 odgovori

² Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,306$) ni statistično pomembna.

³ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,127$) ni statistično pomembna.

- Opravljanje dela, ki ni povezano z avtoservisno stroko: 5 odgovorov
- Ni plačila: 4 odgovori
- Drugo (*ker ne upoštevajo delovnega časa; ker so glupi; pač mi ne ugaja tam; ni mojih sovrstnikov; ni tk fajn delat*): 5 odgovorov
- Neveljavni: 3 odgovori

Štirje dijaki so svoj odgovor argumentirali v pozitivno smer in tudi tokrat se te utemeljitve navezujejo na dobre odnose in klimo na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu. Pet dijakov ni zadovoljnih, ker pri delodajalcu opravljajo dela, ki niso povezana z avtoservisno stroko in štirje ker ne dobivajo za to nobenega plačila ali nagrade.

Dvanajst dijakov je izbralo možnost, da so s praktičnim izobraževanjem pri delodajalcu *nezadovoljni*. Svojo izbiro so utemeljili z odgovori, ki smo jih razvrstili v naslednje kategorije:

- Ni plačila: 4 odgovori
- Slab odnos z mentorjem: 2 odgovora
- Opravljanje del, ki niso povezana z avtoservisno stroko: 2 odgovora
- Slabo: 1 odgovor

Tudi tukaj največ dijakov svojo izbiro utemeljuje z argumentom, da niso zadovoljni, ker ne prejema plačila. Če to združimo z utemeljitvami dijakov, ki so z praktičnim izobraževanjem delno zadovoljni, vidimo, da tak razlog za nezadovoljstvo navaja kar osem dijakov.

Dva sta nezadovoljna zaradi slabega odnosa z mentorjem, dva pa, ker opravljata dela, ki niso povezana z opravljanjem bodočega poklica. To je kategorija, ki smo jo oblikovali tudi pri tistih dijakih, ki so le delno zadovoljni s praktičnim izobraževanjem. Zaključimo lahko, da kar sedem dijakov pri delodajalcu opravlja tudi dela, ki niso povezana s stroko. Eden pa s praktičnim izobraževanjem ni zadovoljen, ker je slabo.

Kljub tem zadnjim argumentom, ki so jih izpostavili dijaki, lahko na podlagi njihovih odgovorov sklenemo, da so v splošnem dijaki na praktičnem izobraževanju pri delodajalcih zadovoljni. Spodbudno pa je, da razloge svojega zadovoljstva utemeljujejo z dobrimi odnosi, ki jih imajo na praktičnem izobraževanju pri delodajalcih in pa s tem, da se tam naučijo še veliko tega, kar še ne vedo in ne poznajo, le nekaj pa jih zadovoljstvo navezuje na materialne dobrine.

Če smo uvodoma zapisali, da je eden od ciljev prenove izobraževalnih programov tudi večje povezovanje izobraževanja s sfero dela, lahko na podlagi zgornjih ugotovitev zaključimo, da je s takšnim povezovanjem zadovoljen velik delež dijakov.

Zanimala nas je tudi ocena dijakov o tem, kako jih po njihovem mnenju izobraževalni program Avtoserviser pripravlja na to, da bodo kasneje postali profesionalni avtoserviserji.

Tabela 4: Kako IP AS pripravlja dijake, da bodo kasneje postali profesionalni avtoserviserji?

	Število	Odstotek
zelo dobro	82	53,6
dobro	45	29,4
slabo	12	7,8
zelo slabo	14	9,2
Skupaj	153	100,0
Neodgovorjeni	16	
Skupaj	169	

83% dijakov je prepričanih, da bodo s pomočjo izobraževalnega programa Avtoserviser dobro pripravljene na avtoservisno stroko. Svojo izbiro so dijaki utemeljevali z odgovori, ki smo jih razvrstili v naslednje kategorije:

Program me na to, da bom postal profesionalni avtoserviser pripravlja zelo dobro, ker ...

- Imam možnost strokovne/praktične usposobljenosti: 14 odgovorov
- me poklic veseli/bom lahko imel dober poklic: 13 odgovorov
- so profesorji prizadevni, me veliko naučijo: 8 odgovorov
- ne vem: 4 odgovori
- imam možnost zaslužka: 3 odgovori
- je program nov: 3 odgovori
- je dobro: 1 odgovor
- dobri odnosi: 1 odgovor
- neveljavni: 6 odgovorov

Program me na to, da bom postal profesionalni avtoserviser pripravlja dobro, ker ...

- se naučim veliko novega: 8 odgovorov
- je dober, fajn: 5 odgovorov
- že sedaj pripravlja na delo, ki ga bom kasneje opravljal: 4 odgovori
- ne vem: 3 odgovori
- neveljavni: 3 odgovori

Program me na to, da bom postal profesionalni avtoserviser pripravlja slabo, ker ...

- je preveč pouka v šoli in premalo prakse pri delodajalcu: 3 odgovori
- ne vem: 3 odgovori
- neveljavni: 4 odgovori

Program me na to, da bom postal profesionalni avtoserviser pripravlja zelo slabo, ker ...

- imajo učitelji slab odnos: 6 odgovori
- ne bom postal avtoserviser: 2 odgovora
- smo dijaki poskusni zajčki: 1 odgovor
- neveljavni: 3 odgovori

Iz kategoriziranih odgovorov lahko razberemo, da dijaki vidijo prednosti predvsem v tem, da imajo s pomočjo tega izobraževalnega programa možnost, da se bodo strokovno in praktično usposobili za opravljanje bodočega poklica. Hkrati jih kar nekaj svojo mnenje utemeljuje z motivacijo, veseljem do poklica, ki ga bodo po končanem izobraževanju lahko opravljali, osem pa eksplicitno izrazi zadovoljstvo s trudom in prizadevnostjo profesorjev. Med odgovori dijakov, ki so prepričani, da jih program ne pripravlja dobro na opravljanje poklica, prevladujejo taki, ki opozarjajo na slab odnos učiteljev, trije dijaki pa menijo, da je preveč pouka v šoli in da imajo premalo prakse.

• Zaposlitvena pričakovanja dijakov

V Sloveniji smo lahko že nekaj let priča trendu, da se mladi po vpisu v poklicni srednješolski program vse bolj pogosto odločajo za nadaljevanje šolanja. S pomočjo vprašanja *Ali se nameravaš po zaključku izobraževanja v poklicnem programu Avtoserviser zaposliti* smo ugotavljali, kakšne so zaposlitvena pričakovanja dijakov glede na to, da ostale spremljave opozarjajo na dejstvo, da večina dijakov o zaposlitvi ne razmišlja, ker se namerava še nadalje izobraževati (Klarič et al. 2006, str.

57). Kot je razvidno v spodnji tabeli, lahko tovrsten trend potrdimo tudi na podlagi podatkov tega sklopa spremljave.

Tabela 5: Ali se nameravajo dijaki po zaključku izobraževanja zaposliti in kje?

	Število	Odstotek
Da, pri delodajalcu, kjer opravljam praktično izobraževanje	37	23,7
Da, vendar še ne vem kje	47	30,1
Ne, ker bom nadaljeval izobraževanje	65	41,7
Drugo	7	4,5
Skupaj	156	100,0
Neodgovorjeni	13	
Skupaj	169	

65 dijakov (41,66%) je izbralo možnost, da se po zaključku izobraževalnega programa Avtoserviser ne bodo zaposlili, ker bodo nadaljevali izobraževanje. Skoraj tretjina jih sicer meni, da se bodo zaposlili, vendar še ne vedo, kje, manj kot četrtina dijakov pa je izbrala možnost, da se bodo zaposlili pri delodajalcu, kjer opravljajo praktično izobraževanje.

Statistična analiza podatkov je pokazala, da med odgovori dijakov posameznih šol ni razlik, prav tako pa ni razlik med dijaki in vajenci. Slednja ugotovitev je zanimiva predvsem zato, ker smo predpostavljali, da se verjetno večji delež vajence kot pa dijakov neposredno po izobraževanju zaposli. Ta trend, kljub temu, da med odgovori ni statistično pomembnih razlik⁴, potrjujejo tudi podatki o odgovorih dijakov in vajencev.

Tabela 6: Kje se nameravajo zaposliti dijaki po zaključku izobraževanja?

		Da, pri delodajalcu, kjer opravljam PI	Da, še ne vem kje	Ne, nadaljeval bom izobraževanje	Drugo	Skupaj
Sklenjena individualna (vajeniška) učna pogodba	f	14	19	23		56
	%	25,0%	33,9%	41,1%		100,0%
Šola ima sklenjeno kolektivno učno pogodbo	f	22	26	41	7	96
	%	22,9%	27,1%	42,7%	7,3%	100,0%
Skupaj	f	36	45	64	7	152
	%	23,7%	29,6%	42,1%	4,6%	100,0%

V tabeli lahko vidimo, da je odstotek vajencev, ki se bodo po končanem izobraževanju zaposlili pri delodajalcu, kjer opravljajo praktično izobraževanje, nekoliko višji. Hkrati pa je med vajenci tudi več takšnih, ki se bodo zaposlili, vendar še ne vedo kje.

- **Informiranost dijakov o izobraževalnem programu Avtoserviser**

⁴ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ 21 preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,070$) ni statistično pomembna.

Poleg trenda, ki smo ga izpostavili že zgoraj, in sicer, da vse več dijakov po poklicnem šolanju razmišlja o nadaljevanju svojega izobraževanja, beležimo tudi porast vpisa v splošno izobraževalne srednješolske programe (v gimnazije). Razlog tega se pogosto povezuje z neinformiranostjo dijakov o možnostih in prednostih, ki jih nudi poklicno izobraževanje. Zato smo skozi vprašalnik želeli pridobiti sliko, kje so dijaki izvedeli za izobraževalni program Avtoserviser pred vpisom v srednjo šolo. Med naštetimi postavkami so lahko izbrali največ dva odgovora.

Največ dijakov je izbralo postavko *v osnovni šoli*. Tam je za program izvedelo 107 (65,2%) dijakov. Na informativnem dnevu je za program izvedelo 54 (32,9%), od prijateljev 20 (12,2%), od staršev 19 (11,6%) in iz medijev (TV, časopis, radio) 6 (3,7%) dijakov. Podoben trend je bil ugotovljen v obsežnejši študiji Poročilo o izvajanju praktičnega dela zaključnega izpita (Klarič et al. 2006, str. 34).

Poleg tega nas je zanimalo tudi, kdo je najbolj vplival na izbiro dijakov in kaj bi dijaki izbrali, če bi imeli možnost ponovnega izbora.

V spodnji tabeli je razvidno, kdo je po mnenju vseh dijakov in glede na posamezno šolo, vplival na njihovo izbiro srednje šole.

Tabela 7: Kdo je na posamezni šoli najbolj vplival na izbiro dijakov

		svetovalni delavec na OŠ	razrednik na OŠ	drugi učitelji na OŠ	starši	prijatelji	nihče	zgledi uspešnih podjetij	drugo	Skupaj
1	f	3			3	5	7	1		19
	%	15,8%			15,8%	26,3%	36,8%	5,3%		100,0%
2	f	1	3		8	4	19		3	38
	%	2,6%	7,9%		21,1%	10,5%	50,0%		7,9%	100,0%
3	f	4	2	2	13	1	43	3	3	71
	%	5,6%	2,8%	2,8%	18,3%	1,4%	60,6%	4,2%	4,2%	100,0%
4	f	1			9	3	16	1	5	35
	%	2,9%			25,7%	8,6%	45,7%	2,9%	14,3%	100,0%
Skupaj	f	9	5	2	33	13	85	5	11	163
	%	5,5%	3,1%	1,2%	20,2%	8,0%	52,1%	3,1%	6,7%	100,0%

Dijaki vseh štirih šol so med naštetimi možnostmi kot najustreznejši odgovor največkrat označili postavko *nihče*. To možnost je izbrala več kot polovica vseh dijakov. Druga najpogosteje izbrana postavka je, da so na njihovo izbiro vplivali *starši*. Ta odgovor je izbrala petina dijakov. Ostale možnosti je izbralo manj kot 10% dijakov na postavko. Zanimivo je, da nihče od 169-ih vprašanih dijakov ni izbral ponujene postavke *Mediji (TV, časopisi, radio)*.

Med odgovori dijakov so se pojavile statistično pomembne⁵ razlike glede na vključene štiri poklicne šole. V eni izmed šol je na izbiro dijakov v primerjavi z ostalimi šolami v večji meri vplival *svetovalni delavec na OŠ* (15,8%). Dijaki so to možnost na ostalih šolah izbrali v manj kot 6%. Prav tako je na isti šoli v primerjavi z ostalimi največ dijakov mnenja, da so na njihovo izbiro vplivali *prijatelji* (26,3%). Odstotek na ostalih šolah se giblje pod 11%.

⁵ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,029$) je statistično pomembna.

Pri odgovorih na vprašanje, kdo je najbolj vplival na izbiro srednje šole dijakov, ni statistično pomembnih razlik⁶ med odgovori dijakov in vajencev. Kljub temu pa lahko razberemo, da so *starši* imeli pri dijakih z individualno pogodbo na njihovo izbiro večji vpliv, kot pa starši dijakov, kjer ima šola zanje sklenjeno kolektivno pogodbo z delodajalci.

Podatek ni presenetljiv, če ga interpretiramo v luči dejstva, da je med vajenci verjetno več takih, ki so se za opravljanje praktičnega izobraževanja pri delodajalcu odločili tudi na podlagi nekaterih specifičnih kriterijev (npr. družinsko podjetje, osebna poznanstva ...). Hkrati pa ni zanemarljiva niti predpostavka, da se nekateri starši mladostnikom bolj posvečajo kot pa drugi in jim želijo omogočiti boljše razmere in pogoje izobraževanja. Starši, ki se izobraževanju mladostnikov posvečajo nekoliko bolj, se verjetno tudi bolj natančno informirajo o različnih vrstah pogodb in se seznanijo tudi z morebitnimi prednostmi, ki jih prinaša na primer individualna učna pogodba in so oni tisti, ki izberejo primerne delodajalca.

Navezujoč na to vprašanje smo dijake spraševali tudi po tem, kam bi se vpisali, če bi imeli možnost ponovnega vpisa.

Tabela 8: Kako bi se dijaki vpisali ob možnosti ponovnega vpisa?

Če bi se ponovno vpisoval v srednjo šolo, bi izbral:		Enako	Drug poklic	Drugo	Skupaj
1	f	14	4	1	19
	%	73,7%	21,1%	5,3%	100,0%
2	f	28	10		38
	%	73,7%	26,3%		100,0%
3	f	56	12	5	73
	%	76,7%	16,4%	6,8%	100,0%
4	f	28	6	1	35
	%	80,0%	17,1%	2,9%	100,0%
Skupaj	f	126	32	7	165
	%	76,4%	19,4%	4,2%	100,0%

Med odgovori dijakov glede na posamezno šolo ni statistično pomembnih razlik⁷. Dijaki so na vseh štirih šolah v podobnem odstotku izbrali možnost, da bi se vpisali enako (skupaj 126 oz. 76,4%). Drug poklic bi ob ponovnem vpisu izbralo le 19,4% (32) dijakov. Rezultati vprašalnika so primerljivi z odgovori dijakov in vajencev v okviru raziskave o izvajanju praktičnega dela zaključnega izpita (Klarič et al. 2006, str. 29).

Prikazani so tudi odgovori, ki so jih dijaki navedli pod možnostjo drugo. Njihove odgovore smo razdelili v naslednje kategorije:

- storitvene dejavnosti (*frizer, kuhar, pek, trgovec, zidar, turistični tehnik*) (9 dijakov)
- področje mehatronike, računalništva, elektrotehnike, elektronike (6 dijakov)
- promet (4 dijaki)
- področje zdravstva (2 dijaka)
- lesarstvo (2 dijaka)

⁶ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,126$) ni statistično pomembna.

⁷ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,439$) ni statistično pomembna.

- druga šola (1 dijak)
- ne vem (1 dijak)

Med odgovori, ki so jih navajali dijaki, prevladujejo taki, kjer bi dijaki zamenjali stroko ali bi se preusmerili v bolj storitveno dejavnost. Kar nekaj dijakov bi se preusmerilo znotraj sorodnih področij (strojništva, računalništva in elektrotehnike). Odgovori so dokaj heterogeni, kar lahko obrazložimo tudi s tem, da dijaki izhajajo iz različnih okolij, imajo različne izkušnje in zglede.

• Samoocena doseganja poklicnih kompetenc

V splošnem delu izobraževalnega programa Avtoserviser (Izobraževalni program Avtoserviser 2004, str. 3) je zapisano, da je najmanjša strukturna enota za doseg poklicnih kompetenc vsebinski sklop, ki v koncentričnih krogih omogoča pridobivanje poklicne kompetence in postopno graditev le-te na več ravneh. Glede na temeljne kriterije, kot so celostnost in raznolikost delovnih poklicnih položajev in stopnje avtonomnosti ter odgovornosti, ki jo zahtevajo, je izobraževalni program Avtoserviser strukturiran tako, da omogoča postopno graditev poklicnih kompetenc na treh ravneh.

Na prvi, osnovni ravni, naj bi dijaki reševali naloge in izvajali dejavnosti v predvidljivih in dobro strukturiranih položajih in problemih, bolj celostne naloge pa naj bi izvajali le po navodilih. Na podlagi tega naj bi dijaki spoznavali in si pridobivali temeljno znanje in spretnosti, razvijali odgovornost in neodvisnost pri reševanju nalog.

Na drugi, rutinski ravni, naj bi se dijaki naučili načrtovati, izvajati spretnosti in reševati probleme v znanih, strukturiranih, vendar bolj celostnih delovnih položajih, ki zahtevajo tudi sodelovanje z drugimi. Skozi to naj bi dijaki razvijali prilagodljivost, komunikativnost in skupinsko reševanje nalog.

Na tretji, napredni ravni, naj bi dijaki znali oceniti (ekonomsko in časovno) problem, izvesti celostne in nepredvidljive delovne naloge, reševati probleme, ki presegajo znane položaje, in bili zmožni probleme reševati sodelovalno v skupini. Pri doseganju te ravni poklicnih kompetenc je poudarek na načrtovanju, odločanju, izpeljavi in nadzoru delovnega procesa, sodelovanju z drugimi, razvijanju odgovornosti in samoiniciativnosti ter ustvarjalnem reševanju problemov, ki zahteva celostno in dobro strukturirano teoretično znanje in ključne kvalifikacije.

Zanimalo nas je, kako dijaki ocenjujejo doseganje svojih poklicnih kompetenc. Najprej nas je zanimalo, kako pogosto dijaki na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu opravljajo delovne naloge na treh različnih ravneh (osnovna, rutinska, napredna).

Tabela 9: Samoocena poklicnih kompetenc

Na praksi pri delodajalcu	Vedno	Pogosto	Včasih	Nikoli
... opravljam delovne naloge po navodilih mentorja.	110 70,1	40 25,5	5 3,2	2 1,3
... izpeljem samostojno celotno nalogo od začetka do konca.	57 38,0	56 37,3	32 21,3	5 3,3
... opravljam celotne naloge z uporabo svojih rešitev.	49 32,7	48 32,0	36 24,0	17 11,3

Iz tabele je razvidno, da dijaki na praksi najbolj pogosto (postavki *vedno* in *pogosto*) opravljajo delovne naloge po navodilih mentorja. To pomeni, da skoraj vsi (150 dijakov oz. 95,6%) dijaki po lastni oceni na praksi pri delodajalcu najpogosteje opravljajo naloge po navodilih mentorja, nekoliko manj pogosto pa opravljajo naloge samostojno. Postavki *vedno* in *pogosto* je označilo 113 dijakov oz. 75,3%, postavko *včasih* je izbralo 32 dijakov oz. 21,3%, *nikoli* pa 5 dijakov oz. 3,3%.

Dejavnosti in naloge na tretji, napredi ravni, kjer se predpostavlja tudi, da bi dijaki opravljali celotne naloge z uporabo svojih rešitev, opravljajo dijaki prav tako pogosto. 97 dijakov (64,7%) meni, da na tej ravni opravljajo naloge *vedno* ali *pogosto*, 36 (24%) *včasih*, nekoliko več dijakov, 17 oz. 11,3% pa je pod to postavko označilo tudi možnost *nikoli*.

Pri tem ni statistično pomembnih razlik⁸ med odgovori dijakov glede na posamezno šolo, prav tako tudi ni statistično pomembnih razlik⁹ med dijaki in vajenci.

Oceno doseganja različnih nivojev poklicnih kompetenc s stališča dijakov smo ugotavljali še z enim vprašanjem, kjer so dijaki med naštetimi možnostmi označili, katere naloge obvladajo oz. znajo narediti brez nadzora mentorja. Za vse našete možnosti se predpostavlja, da jih dijaki že opravljajo v drugem letniku praktičnega izobraževanja pri delodajalcu. Koliko dijakov je označilo, da opravlja posamezno dejavnost, je razvidno spodaj:

- menjava motornega olja, zračnega čistilca ter čistilca goriva (143 dijakov oz. 88,3%);
- zamenjava in uravnoteženje pnevmatik (125 dijakov oz. 77,2%);
- preverjanje stanja obrabljenosti, poškodb ter tlaka pnevmatik (121 dijakov oz. 74,7%);
- priprava/zaščita notranjosti in zunanosti vozila za dela v delavnici (124 dijakov oz. 67,5%);
- priprava/čiščenje vozila za vrnitev stranki (124 dijakov oz. 67,5%).

Dijaki so torej izbirali med različnimi nalogami, za katere se predpostavlja, da so jih opravljali v prvem letniku. Zanimivo je, da je najmanj dijakov izbralo dve dejavnosti, ki sta odraz poklicne kompetence na osnovni ravni (*priprava/zaščita notranjosti in zunanosti vozila za dela v delavnici* in *priprava/čiščenje vozila za vrnitev stranki*), skoraj večina (88,3%) pa je izbrala tudi nekoliko zahtevnejšo nalogo (*menjava motornega olja, zračnega čistilca ter čistilca goriva*).

Pod možnost »drugo« so dijaki navedli naslednje aktivnosti:

- avtooptika (2 krat),
- menjava jermena, menjava sklopke, menjava svečk, menjava končnikov, menjava stabilizatorjev,
- menjava svečke,
- hladilnik,
- menjava jermena (zobatega) jermena (2 krat),
- menjava olja v menjalniku,
- menjava polgredi,
- menjava sklopke,
- menjava sklopke, menjava zavornega diska in zavornih ploščic,
- menjava zavorne tekočine,
- menjava zobatega jermena, menjava zavorne tekočine itd.,
- zobati jermen, ventili.

Iz odgovorov lahko vidimo, da je pet dijakov navedlo, da samostojno menjajo tudi zobati jermen. To so navedli kot samostojno dejavnost ali pa v kombinaciji s katero drugo. Gre za zelo zahtevno nalogo, za katero se predpostavlja, da jo dijaki obravnavajo in izvajajo v tretjem letu izobraževanja. Podobno zahtevno opravilo je tudi optična nastavitev podvozja (avtooptika), ki sta jo navedla dva dijaka. Za ostale dejavnosti lahko rečemo, da ustrezajo znanju in izkušnjam dijakom drugih letnikov. Ni pa zanemarljivo dejstvo, da je opravljanje zahtevnejših nalog v veliki meri odvisno tudi od samega servisa, v katerem je dijak na praktičnem izobraževanju. Poleg tega je pomembna tudi stopnja zaupanja za opravljanje profesionalnega dela med mentorjem in dijakom.

⁸ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,633$) ni statistično pomembna.

⁹ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,657$) ni statistično pomembna.

Dijakom smo našli sedem različnih dejavnosti, ki naj bi jih opravljali na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu. Izbrali smo take, ki se v povprečju najpogosteje opravljajo oz. izvajajo v avtoservisnih delavnicah, torej vsaj katera praktično na vsakem vozilu, ki prispe v delavnico v okviru rednega vzdrževanja.

Te dejavnosti smo spodaj za lažjo interpretacijo razvrstili od najmanj do najbolj zahtevne:

1. *Izvajam odpravo manjših napak in opravljam vzdrževalna dela (pranje, poliranje) na karoseriji.* Nižji nivo zahtevnosti
2. *Preverjam delovanje žarometov, svetilk, smerokazov, zavornih luči, hupe, brisalce, pranja in gretja stekel, prezračevanja, klimatske naprave, notranje osvetlitve vozila ter zamenjam pregorele žarnice in varovalke in odpravljam ostale napake na teh sklopih.* Nižji do srednji nivo zahtevnosti
3. *Izvajam preglede in popravila na zavorah, podvozju, vzmetenju, krmilnem mehanizmu ipd.* Srednji nivo zahtevnosti
4. *Izvajam servisne preglede celotnega vozila po tovarniškem protokolu/ček listi oz. po zahtevah servisne dokumentacije.* Srednji oz. višji nivo zahtevnosti
5. *Opravljam kontrole in vsa servisna opravila v motornem prostoru, vključno z zamenjavo vseh tekočin, čistilcev in jermenov.* Srednji do najvišji nivo zahtevnosti
6. *Izvajam kontrolo izpušnih plinov ter odpravljam odstopanja.* Srednji nivo (kontrola) in najvišji nivo zahtevnosti (odpravljanje odstopanj)
7. *Izvajam diagnostične preglede vozila s testerjem lastne diagnoze ter odpravljam nepravilnosti pri delovanju motorja, ABS zavorah, varnostnih AIRBAG vrečah, klimatski napravi, komfortni elektroniki ipd.* Najvišji nivo zahtevnosti

Zanimalo nas je, ali dijaki po svoji oceni te dejavnosti opravljajo »samostojno«, »pod nadzorom mentorja«, »pomagajo/asistirajo mentorju« ali pa »jih ne opravljajo«.

Za dejavnost *odprava manjših napak in vzdrževalna dela (pranje, poliranje) na karoseriji* smo predpostavili, da jo opravlja večina dijakov, saj gre za dejavnost nižje zahtevnostne ravni.

Tabela 10: Kako dijaki opravljajo spodnjo dejavnost?

Odprava manjših napak in vzdrževalna dela na karoseriji izvajam ...	Število	Odstotki
samostojno	76	48,7
pod nadzorom mentorja	45	28,8
pomagam mentorju	19	12,2
jih ne opravljam	16	10,3
Skupaj	156	100,0
Neodgovorjeni	13	
Skupaj	169	

Polovica dijakov meni, da to dejavnost opravljajo *samostojno*, hkrati pa je 10% dijakov, ki te dejavnosti *ne opravljajo*. Glede na samo formulacijo trditve ne smemo zanemariti možnosti, da je prišlo med dijaki do različnega razumevanja te dejavnosti. Pranje vozila (čemur lahko rečemo tudi vzdrževanje karoserije) dijaki izvajajo relativno pogosto, seveda odvisno od velikosti in organizacije dela v servisu, hkrati pa odpravljanje manjših napak na karoseriji dijaki ne opravljajo tako pogosto, oz. le izjemoma, ker zato tudi niso strokovno ustrezno usposobljeni (kot je/bo na primer avtokaroserist).

Ni statistično pomembnih razlik med odgovori dijakov po posamezni šoli¹⁰ ali glede na obliko pogodbe¹¹.

Dejavnost, ki smo jo prav tako uvrstili na nižji oz. do srednji nivo zahtevnosti, *Preverjanje delovanja žarometov, svetilk, smerokazov, zavornih luči, hupe, brisalca, pranja in gretja stekel* manj kot polovica dijakov opravlja *samostojno* (74 oz. 46%), 37,5% (60) jih opravlja *pod nadzorom mentorja*, 15% (24 dijakov) pa pri tem *pomaga oz. asistira mentorju*.

Tabela 11: Primerjava odgovorov dijakov in vajencev

Pri delodajalcu, kjer opravljam prakso, imam:		Preverjanje delovanja žarometov, svetilk, smerokazov, zavornih luči, hupe, brisalca, pranja in gretja stekel ... opravljam ...				Skupaj
		samostojno	pod nadzorom mentorja	pomagam mentorju	jih ne opravljam	
sklenjeno individualno učno pogodbo	f	32	16	12		60
	%	53,3%	26,7%	20,0%		100,0%
ima šola sklenjeno kolektivno učno pogodbo	f	41	43	11	2	97
	%	42,3%	44,3%	11,3%	2,1%	100,0%
Skupaj	f	73	59	23	2	157
	%	46,5%	37,6%	14,6%	1,3%	100,0%

Ni statistično pomembnih razlik med šolami¹², so pa statistično pomembne razlike¹³ med odgovori dijakov glede na pogodbo z delodajalci. V zgornji tabeli se vidi, da večji odstotek vajencev kot pa dijakov meni, da opravljajo dejavnost *samostojno* (53,% vajencev in 42,3% dijakov, povprečje 46,5%), hkrati pa manj vajencev kot dijakov meni, da to dejavnost opravljajo *pod nadzorom mentorja* (26,7% vajencev in 44,3% dijakov, povprečje 37,6%). Zanimiv obrat v podatkih se odraža pri možnosti, da dijaki/vajenci pomagajo *oz. asistirajo mentorju*. Tako večji odstotek vajencev, kot pa dijakov, pri opravljanju te dejavnosti pomaga mentorju. Kljub temu pa so ti odstotki še vedno zelo nizki. Glede na večji obseg praktičnega izobraževanja pri delodajalcu lahko zaključimo, da ni presenetljivo, da vajenci v večji meri ocenjujejo, da to dejavnost opravljajo samostojno.

Dijaki so skozi anketni vprašalnik ocenjevali tudi, kako *izvajajo preglede in popravila na zavorah, podvozju, vzmetenju, krmilnem mehanizmu ipd.*, ki spada med dejavnosti srednjega nivoja zahtevnosti.

Tabela 12: Kako dijaki opravljajo spodnjo dejavnost?

Preglede in popravila na zavorah, podvozju, vzmetenju, krmilnem mehanizmu ipd. izvajam ...	Število	Odstotek
samostojno	64	39,8
pod nadzorom mentorja	68	42,2
pomagam mentorju	19	11,8
jih ne opravljam	10	6,2
Skupaj	161	100,0

¹⁰ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,777$) ni statistično pomembna

¹¹ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,135$) ni statistično pomembna

¹² Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,620$) ni statistično pomembna.

¹³ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,047$) je statistično pomembna.

	Neodgovorjeni	8	
	Skupaj	169	

Skoraj 43% dijakov je mnenja, da to delavnost opravljajo *pod nadzorom mentorja, samostojno* pa skoraj 40%. Ponovno je najmanjši delež tistih dijakov (11,9%), ki menijo, da pri teh dejavnostih *pomagajo mentorju*. Pri teh odgovorih ni statistično pomembnih razlik¹⁴ med dijaki posameznih šol, niti med vajenci in dijaki¹⁵.

Servisne preglede celotnega vozila po tovarniškem protokolu/ček listi oz. po zahtevah servisne dokumentacije, izvaja nekoliko več kot polovica dijakov *samostojno* (81 dijakov oz. 50,6%), *pod nadzorom mentorja* 58 dijakov oz. 36,3%, da pri tem *pomagajo oz. asistirajo mentorju* pa meni 17 dijakov oz. 10,6%. Pri dejavnosti gre za srednji oz. višji nivo zahtevnosti.

Tabela 13: Kako dijaki opravljajo spodnjo dejavnost?

Servisne preglede celotnega vozila po tovarniškem protokolu/ček listi oz. po zahtevah servisne dokumentacije izvajam ...	Število	Odstotek
samostojno	81	50,6
pod nadzorom mentorja	58	36,3
pomagam/asistiram mentorju	17	10,6
jih ne opravljam	4	2,5
	Skupaj	160
	Neodgovorjeni	9
	Skupaj	169

Med šolami ni statistično pomembnih razlik¹⁶, prav tako pa tudi ni statistično pomembnih razlik¹⁷ med dijaki glede na obliko pogodbe, po kateri pri delodajalcu opravljajo praktično izobraževanje.

Opravljanje kontrole in vsa servisna opravila v motornem prostoru, vključno z zamenjavo vseh tekočin, čistilcev in jermenov, pri kateri gre prav tako za srednji oz. višji nivo zahtevnosti, nekaj več kot polovica dijakov opravlja *pod nadzorom mentorja* (81 dijakov oz. 50,6%), *samostojno* 56 (35,0%), *pomaga oz. asistira mentorju* pa 18 (11,3%).

Tabela 14: Kako dijaki opravljajo spodnjo dejavnost?

Opravljanje kontrole in vsa servisna opravila v motornem prostoru, vključno z zamenjavo vseh tekočin, čistilcev in jermenov izvajam ...	Število	Odstotek
samostojno	56	35,0
pod nadzorom mentorja	81	50,6
pomagam/asistiram mentorju	18	11,3
jih ne opravljam	5	3,1
	Skupaj	160
	Neodgovorjeni	9
	Skupaj	169

Ena med dejavnostmi, ki so jo ocenjevali dijaki, se nanaša na izvajanje kontrole izpušnih plinov ter na odpravljanje odstopanj. Kontrola izpušnih plinov je postopek, ki se opravlja s testerjem in je srednje zahtevna dejavnost, hkrati pa je odpravljanje motenj zelo zapleten in zahteven proces, za

¹⁴ Vrednost Kullbackovega 2 \hat{I} preizkusa (2 \hat{I} = 34,953, g = 21, p = 0,155) ni statistično pomembna.

¹⁵ Vrednost Kullbackovega 2 \hat{I} preizkusa (2 \hat{I} = 34,953, g = 21, p = 0,969) ni statistično pomembna.

¹⁶ Vrednost Kullbackovega 2 \hat{I} preizkusa (2 \hat{I} = 34,953, g = 21, p = 0,396) ni statistično pomembna.

¹⁷ Vrednost Kullbackovega 2 \hat{I} preizkusa (2 \hat{I} = 34,953, g = 21, p = 0,955) ni statistično pomembna.

katerega je potrebno imeti veliko izkušenj in ga dijaki drugega letnika še ne morejo samostojno izvajati. Torej gre za po nivoju zahtevnosti kombinirano postavko.

Podatki kažejo, da tudi tukaj ni razlik¹⁸ med dijaki in vajenci, so pa statistično pomembne razlike med šolami¹⁹.

Tabela 15: Primerjava odgovorov dijakov po šolah

Srednja šola		Kontrolo izpušnih plinov ter odpravljanje odstopanja izvajam ...:				Skupaj
		samostojno	pod nadzorom mentorja	pomagam/asistiram mentorju	jih ne opravljam	
1	f	7	3	5	2	17
	%	41,2%	17,6%	29,4%	11,8%	100,0%
2	f	10	19	6	3	38
	%	26,3%	50,0%	15,8%	7,9%	100,0%
3	f	32	19	11	4	66
	%	48,5%	28,8%	16,7%	6,1%	100,0%
4	f	5	12	7	11	35
	%	14,3%	34,3%	20,0%	31,4%	100,0%
Skupaj	f	54	53	29	20	156
	%	34,6%	34,0%	18,6%	12,8%	100,0%

Če v zgornji tabeli najprej pogledamo odgovore dijakov ne glede na posamezno šolo, vidimo, da se ocene, kako dijaki opravljajo to dejavnost, porazdelijo med možnostjo *samostojno* in *pod nadzorom mentorja*. Na vsako od obeh omenjenih možnosti je odgovarjala tretjina dijakov. Tudi tukaj je odstotek tistih, ki menijo, da dejavnosti ne opravljajo *nikoli*, nekaj več kot deset odstotkov (12,8%).

Statistično pomembne razlike med šolami kažejo nizek odstotek dijakov na eni šoli, ki menijo, da opravljajo dejavnost *samostojno* (le 14,3%, povprečje pa je 34,6%) in na drugi, kjer pa je to možnost izbrala skoraj polovica dijakov (48,5%). Hkrati dijaki šole, kjer jih le nekaj meni, da opravljajo dejavnost samostojno, bistveno več kot je bila ocena dijakov iz preostalih šol (med 6% in 12%), meni, da te dejavnosti *ne opravljajo nikoli* (31,4%).

Prav tako se odgovori dijakov razlikujejo po tem, kolikšen odstotek dijakov na posamezni šoli meni, da opravljajo dejavnost *pod nadzorom mentorja*. Na eni šoli je ta odstotek 17,6%, na drugi pa je to možnost izbrala kar polovica dijakov.

Pri naslednji možnosti, *opravljanje diagnostičnih pregledov vozil s testerjem in odpravo nepravilnosti pri motorju*, so dijaki ocenjevali, kako opravljajo dejavnost, ko gre za zelo zahtevno nalogo, za katero lahko predpostavljamo, da je glede na hiter razvoj in napredek avtoservisne tehnologije ne opravljajo niti na vseh servisih.

Tabela 16: Primerjava odgovorov dijakov po šolah

		Diagnostične preglede vozila s testerjem lastne diagnoze ter odpravo nepravilnosti pri delovanju motorja ... izvajam:	

¹⁸ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,903$) ni statistično pomembna

¹⁹ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,002$) je statistično pomembna

Srednja šola		samostojno	pod nadzorom mentorja	pomagam/asistiram mentorju	jih ne opravljam	Skupaj
1	f	4	4	3	6	17
	%	23,5%	23,5%	17,6%	35,3%	100,0
2	f	6	24	5	3	38
	%	15,8%	63,2%	13,2%	7,9%	100,0
3	f	23	35	5	5	68
	%	33,8%	51,5%	7,4%	7,4%	100,0
4	f	3	15	12	5	35
	%	8,6%	42,9%	34,3%	14,3%	100,0
Skupaj	f	36	78	25	19	158
	%	22,8%	49,4%	15,8%	12,0%	100,0

Zanimivo je, da so pri teh odgovorih statistično pomembne razlike po šolah²⁰, ni pa razlik med dijaki glede na pogodbo²¹. Hkrati se odgovori dijakov deloma skladajo z zgornjo predpostavko, da bo, ker gre za bolj zahtevnejšo dejavnost, delež dijakov, ki menijo, da jo opravljajo samostojno, manjši kot pri drugih dejavnostih. Tako manj kot ¼ vseh dijakov meni, da to dejavnost opravljajo *samostojno*, skoraj 50% pa, da jo opravljajo *pod nadzorom mentorja*, 15% mentorju *pomaga*, kar 12% dijakov pa te dejavnosti *ne opravlja nikoli*.

Razlike med dijaki po šolah kažejo, da je na eni šoli odstotek dijakov, ki menijo, da to dejavnost opravljajo *samostojno* manjši od 10, hkrati pa je na drugi to možnost izbrala tretjina dijakov. Zaskrbljujoča je tretjina dijakov ene šole, ki teh nalog *ne opravljajo* in hkrati četrtnina, ki to dejavnost opravlja *pod nadzorom mentorja*. Na ostalih šolah se odstotek pod to postavko giblje med 43% in 60%.

Zaključimo lahko, da dijaki dokaj realno ocenjujejo urjenje svoje poklicne kompetence. To nam potrjujejo zgornji podatki, ki kažejo, da so dijaki možnost, po kateri neko dejavnost opravljajo samostojno, izbrali v najmanjšem deležu prav pri postavki, kjer gre za dejavnost na najvišji zahtevnostni ravni. Hkrati jih največ ocenjuje, da te dejavnosti ne opravljajo nikoli. Največji delež dijakov je ocenil, da dejavnosti na nižji zahtevnostni ravni opravljajo samostojno. Enako realna se zdi ocena dijakov glede nivoja, na katerem najbolj pogosto opravljajo naloge na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu, kot tudi pri tem, katere naloge med zgoraj naštetimi opravljajo samostojno. Naloge na nižji in srednji zahtevnostni ravni, kontrolo in zamenjavo tekočine, zamenjavo čistilcev, preverjanje svetlobnih teles, kazalcev, popravila na podvozju, zavorah samostojno ali pod nadzorom mentorja opravlja med 80% in 85% dijakov. Vzdrževalna dela na karoseriji, diagnostiko in kontrolo izpušnih plinov pa okoli 70% dijakov. Zaskrbljujoč ostaja odstotek dijakov (10% - 20%), ki nalog ne opravljajo ali pa pri tem le pomagajo mentorju.

• Način izvajanja praktičnega izobraževanja

S prenovo izobraževalnih programov se počasi spreminjajo in preoblikujejo tudi koncepti in razumevanje znanja, učenja in poučevanja. V povezavi z razumevanjem znanja je pomembna novost koncept kompetenc. Zaradi sprememb na več nivojih se spreminja tudi vloga učitelja v vzgojno izobraževalnem procesu in tudi sam proces učenja. Vse več pozornosti je namenjene aktivni vlogi dijaka. Spremljanje prvega leta je tako pokazalo, da je pri učiteljih izobraževalnega programa Avtoserviser že mogoče prepoznati premike v razumevanju učenja in poučevanja, kljub

²⁰ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,001$) je statistično pomembna

²¹ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,574$) ni statistično pomembna

vsemu pa smo na podlagi racionalne evalvacije izvedbenih kurikulumov opozorili na to, da učitelji pri načrtovanju izvedbenih kurikulumov še vedno načrtujejo predvsem svoje aktivnosti, namesto da bi se pri načrtovanju osredotočili na aktivnosti dijakov (Ermenc 2005). Z vprašalnikom za dijake smo želeli na podlagi lestvice stališč ugotoviti, kako aktivno vlogo prepoznajo in doživljajo dijaki. Skozi lestvico stališč, ki smo jo oblikovali, smo predpostavljali:

- da dijaki pri praktičnem pouku v šoli vplivajo na izbiro nalog, ki jih opravljajo;
- da dijaki na praksi pri delodajalcu vplivajo na izbiro dejavnosti in nalog, ki jih opravljajo;
- da imajo dijaki možnost, da mentorja vprašajo, kadar česa ne razumejo;
- da mentor upošteva njihove predloge glede opravljanja prakse;
- da dijaki pri opravljanju prakse sodelujejo z ostalimi zaposlenimi.

Najprej nas je zanimalo, ali dijaki vplivajo na izbiro nalog pri praktičnem pouku v šoli in ali vplivajo na izbiro dejavnosti in nalog na praktičnem pouku pri delodajalcu.

Tabela 17: Vpliv dijakov na izbiro nalog

	Popolnoma drži	Drži	Ne drži	Sploh ne drži
Pri praktičnem pouku v šoli vplivam na izbiro nalog, ki jih opravljam.	35 22,2	76 48,1	24 15,2	23 14,6
Na praksi pri delodajalcu vplivam na izbiro dejavnosti in nalog, ki jih opravljam.	28 17,8	63 40,1	43 27,4	23 14,6

Prvo možnost, na podlagi katere naj bi popolnoma držala oz. držala prva trditev: *Pri praktičnem pouku v šoli vplivam na izbiro nalog, ki jih opravljam.*, je izbrala več kot polovica dijakov (70,3%). Da trditev sploh ne drži, je ocenilo 14,6% dijakov, 15,2% pa da ne drži. Kljub temu, da torej 30% dijakov meni, da v šoli nimajo vpliva na izbiro nalog, ki jih opravljajo, izračun povprečne ocene (2,22) na lestvici od 1 do 4, kaže, da trditev bolj drži kot ne drži.

Da popolnoma drži druga trditev: *»Na praksi pri delodajalcu vplivam na izbiro dejavnosti in nalog, ki jih opravljam.«* je mnenja 17,8% dijakov, hkrati pa jih je še 40,1% mnenja, da trditev drži. Kar 42% vprašanih pa meni, da ta trditev ali ne ali pa sploh ne drži. Hkrati pa tudi pri tej trditvi izračun povprečne ocene (2,39) kaže, da trditev bolj drži.

Na podlagi odgovorov vidimo, da imajo dijaki nekoliko več možnosti in večji vpliv na aktivnosti pri praktičnem pouku v šoli, kot pa pri praktičnem izobraževanju pri delodajalcu.

Pri prvi trditvi ni razlik med odgovori dijakov posameznih šol, niti ni razlik med odgovori vajencev in dijakov, pri drugi trditvi pa so statistično pomembne²² razlike v odgovorih dijakov posameznih šol. Na eni izmed šol izstopajo odgovori, ki ne potrjujejo zgornje trditve, da visok delež dijakov na praksi pri delodajalcu vpliva na izbor dejavnosti, ki jih opravljajo. Da ta trditev na eni od šol ni potrjena, se sklada z dejstvom, da večina dijakov te šole praktično izobraževanje pri delodajalcu opravljajo na podlagi kolektivne pogodbe strnjeno tri tedne skupaj. Glede na to, da gre za krajše obdobje, je verjetno težje pričakovati, da bi dijaki že imeli možnost za aktivni vpliv na naloge, ki jih opravljajo.

Zanimalo nas je tudi, kako po mnenju dijakov držijo tri trditve, ki se nanašajo na vlogo dijaka pri praktičnem izobraževanju pri delodajalcu.

Tabela 18: Vloga dijaka na PIDP

²² Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,002$) je statistično pomembna

	Popolnoma drži	Drži	Ne drži	Sploh ne drži
Mentorja lahko prosim za razlago, ko česa ne razumem.	62 39,2	50 31,6	25 15,8	21 13,3
Mentor upošteva moje predloge glede opravljanja prakse.	48 30,6	54 34,4	39 24,8	16 10,2
Pri opravljanju nalog sodelujem z ostalimi zaposlenimi.	62 39,0	51 32,1	30 18,9	16 10,1

Na podlagi podatkov v tabeli lahko zaključimo, da dijaki svojo vlogo na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu prepoznajo kot bolj aktivno, kot pa pasivno. Večina mentorja lahko zaprosi za razlago in dodatno obrazložitev, ko potrebuje pomoč, mentorji so po mnenju dijakov dovzetni za upoštevanje njihovih predlogov, pri opravljanju nalog pa sodelujejo dijaki tudi z ostalimi zaposlenimi. A kljub temu ni zanemarljiv delež tistih dijakov (okoli 30%), ki svoje vloge ne ocenjujejo kot tako aktivne.

Naslednje vprašanje je kontrolne narave in lahko z njim še podkrepimo resničnost zgornjih ugotovitev, oz. jih lahko zavrnamo. Zanimalo nas je kako se dijaki razumejo z različnimi ljudmi, s katerimi so v stiku v okviru praktičnega izobraževanja pri delodajalcu.

Tabela 19: Odnos dijakov do mentorja, zaposlenih in strank

	Zelo dobro	Dobro	Slabo	Zelo slabo
Z mentorjem se razumem	105 66,5	43 27,2	3 1,9	7 4,4
Z ostalimi zaposlenimi se razumem	98 62,0	51 32,3	4 2,5	5 3,2
S strankami se razumem	80 51,6	60 38,7	8 5,2	7 4,5

Odgovori dijakov potrjujejo predhodno ugotovitev, da se dijaki z mentorji dobro oz. zelo dobro razumejo, prav tako se razumejo tudi z ostalimi zaposlenimi in tudi s strankami.

- **Načrtovanje in uresničevanje integriranih ključnih kvalifikacij**

Novost izobraževalnega programa Avtoserviser so tudi integrirane ključne kvalifikacije, ki so včlenjene v strokovne vsebinske sklope ter ključne kvalifikacije in se kot način oz. metoda dela uresničujejo v celotnem programu. Mogoče jih je razvijati tudi v okviru interesnih dejavnosti ali odprtega kurikula. V splošnem delu programa Avtoserviser so opredeljene naslednje:

- Učiti se učiti,
- Socialne veščine,
- Razvoj sporazumevalne zmožnosti (ustne komunikacije in bralne pismenosti),
- Podjetništvo,
- Varnost in zdravje pri delu,
- Informacijsko-komunikacijska pismenost in
- Graditev kariere.

Pri novih programih je več pozornosti namenjeno povezovanju sfere izobraževanja in dela. V okviru povečanega obsega praktičnega izobraževanja pri delodajalcu naj bi imeli dijaki možnost, da razvijejo tiste spretnosti in veščine (poklicne kompetence in integrirane ključne kvalifikacije), ki jih izobraževalni proces v šoli ne omogoča.

Na podlagi lestvice stališč smo ugotavljali, v kolikšni meri imajo dijaki na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu možnost za razvijanje IKK, ki niso včlenjene in se ne razvijajo le kot del SVS ali KK. Zanimala nas je resničnost naslednjih trditev:

- mentor je dijake dobro seznanil z organizacijo podjetja, kjer opravljajo prakso;
- mentor je dijakom pojasnil, kako primerno komunicirati z zaposlenimi in s strankami;
- mentor je dijakom pred pričetkom prakse predstavil različne dejavnosti, ki se odvijajo v avtoservisni delavnici;
- mentor od dijakov pričakuje, da upoštevajo varnost in zdravje pri delu;
- mentor je dijakom pred izvajanjem nalog jasno predstavil pravila in postopke dela pri uporabi skupnega in osebnega orodja, strojev itd.

Odgovori dijakov so razvidni iz spodnje tabele.

Tabela 19: Resničnost spodnjih trditev

	Popolnoma drži	Drži	Ne drži	Sploh ne drži
Mentor me je <u>dobro seznanil</u> z organizacijo podjetja, kjer opravljam prakso.	53 33,1	54 33,8	30 18,8	23 14,4
Mentor mi je pojasnil, kako primerno komunicirati z zaposlenimi in strankami.	50 32,1	54 34,6	37 23,7	15 9,6
Mentor mi je <u>pred pričetkom</u> prakse predstavil različne dejavnosti, ki se odvijajo v avtoservisni delavnici.	57 36,3	51 32,5	39 24,8	10 6,4
Mentor pričakuje, da upoštevam varnost in zdravje pri delu.	70 44,3	43 27,2	26 16,5	19 12,0
Mentor mi je <u>pred izvajanjem nalog</u> jasno predstavil pravila in postopke dela pri uporabi skupnega in osebnega orodja, strojev idr.	58 36,9	55 35,0	29 18,5	15 9,6

Da neštete trditve držijo oz. popolnoma držijo, meni več kot polovica dijakov, prav tako je povprečna ocena večja od 2. Tako se dve tretjini dijakov strinja s trditvijo, da jih je mentor, kjer opravljajo prakso, dobro seznanil z organizacijo podjetja. Podobnemu odstotku dijakov je mentor pojasnil, kako primerno komunicirati z ostalimi zaposlenimi in pa s strankami. Dvema tretjinama dijakov je mentor pred pričetkom prakse predstavil različne dejavnosti, ki jih opravljajo v avtoservisni delavnici, podoben odstotek dijakov meni, da mentor od njih pričakuje, da upoštevajo varnost in zdravje pri delu, v podobnem odstotku so mentorji dijakom jasno predstavili pravila in postopke dela pri uporabi skupnega in osebnega orodja, strojev idr.

Iz primerjave odgovorov po šolah je bilo razvidno, da med odgovori dijakov ni bistvenih razlik, prav tako pa ni pomembnejših razlik med odgovori dijakov in vajenci.

• Uresničevanje postavk učne pogodbe

Specifika poklicnega izobraževanja je v tem, da se del izobraževanja oz. usposabljanja odvija tudi v realnem delovnem okolju. To razmerje med dijakom, vajencem, šolo in delodajalci je pogodbeno opredeljeno razmerje.

Izhodišče organizacije praktičnega izobraževanja v izobraževalnem programu Avtoserviser so bile izkušnje iz modela skupnega izvajanja programov srednjega poklicnega izobraževanja na področju strojništva. Model uvaja obvezno praktično izobraževanje v delovnem procesu, ki predstavlja pozitivno stran in prednost izkušenj iz dualne organizacije poklicnega izobraževanja. Večji

poudarek je na pridobivanju praktičnih znanj, na spoznavanju realnega delovnega okolja in ostalih znanj, ki jih je v šolskih delavnicah težje pridobiti.

V spremljanje smo vključili tudi oceno uresničevanja nekaterih postavk učne pogodbe. Zanimalo nas je:

- ali dijake na praksi vodi mentor, ki je naveden v učni pogodbi;
- ali podjetje, kjer dijak opravlja praktično izobraževanje, dijakom nudi zaščitno opremo;
- ali dijakom podjetja izplačujejo nadomestilo za malico in kako.

Tabela 20: Ocena uresničevanja posameznih določb učne pogodbe

	Popolnoma drži	Drži	Ne drži	Sploh ne drži
Pri opravljanju prakse me vodi mentor, ki je naveden v učni pogodbi.	38 24,4	63 40,4	33 21,2	22 14,1
Podjetje, kjer opravljam prakso, mi nudi zaščitno opremo.	52 32,9	41 25,9	28 17,7	37 23,4
Podjetje, kjer opravljam prakso, mi izplačuje nadomestilo za malico.	57 37,0	36 23,4	28 18,2	33 21,4

Četrtnina dijakov meni, da trditev, ki se nanaša na to, kdo dijake usmerja in vodi pri opravljanju prakse, popolnoma drži, še nadaljnjih 40,4 odstotkov pa jim meni, da trditev drži. Trditev je potrdila torej več kot polovica dijakov, ni pa je potrdila tretjina dijakov. Žal dijaki svojih odgovorov niso utemeljevali, zato jih ne moremo bolj globalno interpretirati.

Dobra polovica dijakov trdi, da jim podjetje nudi zaščitno opremo. Podoben odstotek dijakov meni, da drži trditev, ki se nanaša na izplačevanje nadomestila za malico. 60,4% dijakov trditev potrjuje, ostali pa se ne strinjajo.

Zanimalo nas je tudi, kako delodajalec dijakom izplačuje nagrado.

Tabela 21: Izplačevanje nagrade

Kako ti delodajalec izplačuje nagrado?	Število	Odstotek
Ves čas, kot je določeno z učno pogodbo	46	28,4
V času, ko sem pri njem na praktičnem izobraževanju	40	24,7
Neredno, na koncu dijak prejme celoten znesek	11	6,8
Neredno, dijak še ni prejel celotnega zneska	8	4,9
Dijak ne prejema nagrade	46	28,4
Drugo	11	6,8
Skupaj	162	100,0
Neodgovorjeni	7	
Skupaj	169	

Kot je razvidno v zgornji tabeli je enak delež dijakov (28,4%) med naštetimi možnostmi izbral postavko *ves čas, kot je določeno z učno pogodbo* in pa postavko *sploh ne prejemam nagrade*. Poleg tega jih je četrtnina izbrala postavko, da jim delodajalec plačuje nagrado v času, ko so pri njem na praktičnem izobraževanju.

Zanimale so nas tudi razlike v odgovorih med dijaki in vajenci. Prvo možnost, po kateri delodajalec izplačuje nagrado ves čas, kot je določeno z učno pogodbo, je izbrala več kot polovica vajencev (54,1%). Dijaki, ki so pri delodajalcu na podlagi kolektivne učne pogodbe, so v največjem odstotku med odgovori izbrali zadnjo možnost, in sicer, da nagrade sploh ne prejema.

- **Ocena Poročila o praktičnem izobraževanju – delovno poročilo**

Novost izobraževalnega programa Avtoserviser je novo poročilo za praktično izobraževanje. Dnevnik se je preimenoval v Poročilo o praktičnem izobraževanju in ga lahko dijaki izpolnjujejo tudi v elektronski obliki. Praksa preteklih let je namreč pokazala, da stara dnevniška oblika (obrazec DZS obr. 3,68) izdelana vezano v obliki knjige, ne omogoča izdelave in izpolnjevanja z novimi informacijskimi tehnologijami, temveč zgolj ročno (težko risanje in neprilagojenost 31 vsebinsko zelo različnim poklicem). Stara oblika torej ne dopušča sprememb. Vse izpostavljene slabosti so deloma oz. v celoti odpravljene z novo obliko.

V anketnem vprašalniku smo v zvezi s tem dijakom zastavili dve vprašanji. Najprej so dijaki ocenjevali, kako pogosto izpolnjujejo poročilo, kako pogosto jim ob tem pomagajo mentorji in kako pogosto jim mentorji poročilo pregledujejo. V naslednjem vprašanju nas je zanimalo, kakšno se jim zdi poročilo (razumljivo, koristen pripomoček, odvečno delo, zahtevno).

Tabela 22: Izpolnjevanje poročila

	Število	Odstotek
Sproti	77	48,4
Enkrat tedensko	58	36,5
Enkrat mesečno	6	3,8
Po koncu praktičnega izobraževanja	5	3,1
Na koncu šolskega leta	8	5,0
Nikoli	5	3,1
Skupaj	159	100,0
Neodgovorjeni	10	
Skupaj	169	

V tabeli je razvidno, da po oceni dijakov skoraj polovica poročilo izpolnjujejo sproti, še naslednjih 36,5% pa enkrat tedensko. Le nekaj dijakov je meni, da poročilo izpolnjujejo le enkrat mesečno, po končanem praktičnem izobraževanju oz. na koncu šolskega leta. Prav tako je nizek odstotek dijakov, ki so izbrali možnost nikoli. Pri odgovorih ni statistično pomembnih razlik med šolami²³, niti ni razlik²⁴ v odgovorih vajencev in dijakov.

Dnevnik naj bi dijaki in vajenci izdelovali ter oddajali v pregled tedensko. Vprašani v svojih odgovorih torej niso samokritični, kajti najpogostejša (realna) praksa je, da dijaki poročilo v pregled oddajajo enkrat mesečno.

Pri naslednji postavki, kjer so dijaki odgovarjali, kako pogosto jim pri izpolnjevanju poročila pomagajo mentorji, je več kot tretjina odgovorila, da nikoli, hkrati pa jih nekaj več kot četrtnina meni, da sproti.

Tabela 23: Pomoč mentorjev pri izpolnjevanju poročila

²³ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,168$) ni statistično pomembna

²⁴ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,829$) ni statistično pomembna

	Število	Odstotek
Sproti	45	28,7
Enkrat tedensko	27	17,2
Enkrat mesečno	12	7,6
Po koncu praktičnega izobraževanja	12	7,6
Na koncu šolskega leta	5	3,2
Nikoli	56	35,7
Skupaj	157	100,0
Neodgovorjeni	12	
Skupaj	169	

Primerjava odgovorov dijakov glede na šolo, s katere prihajajo, je pokazala, da med odgovori ni statistično pomembnih razlik²⁵, prav tako ni statistično pomembnih razlik²⁶ med odgovori vajencev in dijakov.

Tabela 24: Kako pogosto mentor pregleduje poročilo?

	Število	Odstotek
Sproti	67	41,9
Enkrat tedensko	34	21,3
Enkrat mesečno	15	9,4
Po koncu praktičnega izobraževanja	28	17,5
Na koncu šolskega leta	10	6,3
Nikoli	6	3,8
Skupaj	160	100,0
Neodgovorjeni	9	
Skupaj	169	

Manj kot polovica dijakov meni, da mentorji poročilo pregledujejo sproti, petina pa enkrat tedensko, 17,5% dijakov je izbralo postavko po koncu praktičnega izobraževanja. V odgovorih ni statistično pomembnih razlik²⁷ med šolami, prav tako pa ni razlik²⁸ med dijaki in vajenci.

Skoraj tri četrtini dijakov se zdi poročilo o praktičnem izobraževanju razumljivo, več kot polovici (64,6%) se zdi koristen pripomoček, kot odvečno delo poročilo ocenjuje 49,1% dijakov, možnost, da je poročilo zahtevno, pa je izbrala več kot polovica dijakov (57,1%).

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da večina dijakov novo poročilo o praktičnem izobraževanju izpolnjuje ali sproti ali pa enkrat tedensko. Tretjini dijakov pri izpolnjevanju mentorji ne pomagajo, četrtini pa pomagajo sproti. Po oceni dijakov sproti poročilo pregleduje le 40% mentorjev.

Trem četrtinam dijakov se zdi poročilo razumljivo, nekaj več kot polovici se zdi koristen pripomoček, hkrati pa ga skoraj polovica ocenjuje kot odvečno delo. Prav tako je postavko, da je poročilo zahtevno, izbrala več kot polovica dijakov.

²⁵ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,095$) ni statistično pomembna

²⁶ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,452$) ni statistično pomembna

²⁷ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,060$) ni statistično pomembna

²⁸ Vrednost Kullbackovega $2 \hat{I}$ preizkusa ($2 \hat{I} = 34,953$, $g = 21$, $p = 0,354$) ni statistično pomembna

- **Povezovanje znanj in integracija s perspektive dijakov**

Skladno z Izhodišči se pomemben cilj prenove nanaša na povezovanje splošnega, strokovnega in praktičnega znanja v problemsko strukturiran izobraževalni program. Z izobraževalnim programom Avtoserviser naj bi se dosegalo večjo notranjo vsebinsko povezanost in prepletenost znanja ter razvoj ključnih in poklicnih kompetenc, ki vodijo do celostne usposobljenosti za poklic, sodelovanje v družbi, osebnostni razvoj in nadaljnje izobraževanje. Prvo leto spremljanja uvajanja izobraževalnega programa Avtoserviser je pokazalo, da so učitelji kot pomembno novost programa v primerjavi s starimi programi, na več ravneh prepoznali prav integracijo in medpredmetno povezovanje (Vončina et al. 2006). V drugem letu spremljanja pa nas je zanimalo, kako te povezave prepoznava oz. zaznavajo dijaki. Sledeči kazalec smo zaobjeli skozi tri vprašanja in skozi lestvico stališč (tri trditve).

Dijake smo vprašali, kako pogosto učitelji pri pouku povezujejo znanje in informacije med različnimi področji.

Tabela 25: Povezovanje znanja in informacij

	Vedno	Pogosto	Včasih	Nikoli
Pri praktičnem pouku <u>povezujemo</u> vsebino s teoretičnimi predmeti.	66 42,9	59 38,3	18 11,7	11 7,1
Pri pouku splošnih predmetov <u>povezujemo</u> vsebino s praktičnim poukom.	53 34,6	55 35,9	32 20,9	13 8,5
Pri pouku teoretičnih predmetov <u>povezujemo</u> vsebino s praktičnim poukom.	60 40,0	45 30,0	35 23,3	10 6,7
Pri praktičnem pouku <u>povezujemo</u> vsebino s splošnimi predmeti.	52 34,9	44 29,5	33 22,1	20 13,4

Da učitelji pri praktičnem pouku vedno oz. pogosto povezujejo vsebino s teoretičnimi predmeti je odgovorilo 81% dijakov, hkrati pa 70% dijakov meni, da vsebine pri pouku teoretičnih predmetov vedno ali pogosto povezujejo s praktičnim poukom.

Pri postavki, da učitelji pri pouku splošnih predmetov povezujejo vsebine s praktičnim poukom, je odstotek pod možnostjo vedno in pogosto nekoliko nižji (70,5%), še nekoliko nižji pa je delež odgovorov (63,4%), ki se nanaša na pogostost povezovanja vsebine praktičnega pouka s splošnimi predmeti.

To smo vključili tudi v obsežno lestvico stališč, kjer se štiri trditve povezujejo tudi s področjem integracije vsebin.

Tabela 26: Resničnost trditev

	Popolnoma drži	Drži	Ne drži	Sploh ne drži
Praktični pouk v šoli je usklajen s teorijo, ki smo se jo učili.	45 28,5	62 39,2	34 21,5	17 10,8
Praktični pouk v šoli in praksa pri delodajalcu se vsebinsko dopolnjujeta.	30 19,5	70 45,5	32 20,8	22 14,3
Na praksi pri delodajalcu se naučim stvari, ki se jih nisem v šoli.	64 40,5	50 31,6	24 15,2	20 12,7
Na praksi pri delodajalcu opravljam tudi dela, ki sploh niso povezana z nalogami mojega bodočega poklica.	34 21,9	55 35,5	34 21,9	32 20,6

Skoraj tretjina dijakov meni, da praktični pouk ni usklajen s teorijo, ki so se jo učili, več kot dve tretjini pa se s trditvijo strinja. Hkrati je prav tako tretjina dijakov meni, da se praksa v šoli in praksa pri delodajalcu ne usklajujeta oz. so mnenja, da trditev ne drži. Kljub temu pa dve tretjini trditvi pritrdi, pri čemer pa je manj tistih, ki se jih popolnoma strinja, kot pa tistih, ki menijo, da trditev drži.

Je pa več kot 70% dijakov mnenja, da se na praksi pri delodajalcu naučijo tudi stvari, ki se jih niso naučili v šoli, pri čemer pa kljub temu več kot polovica dijakov meni, da na praksi pri delodajalcu opravljajo tudi dela, ki sploh niso povezana z nalogami bodočega poklica.

Rezultati potrjujejo staro dejstvo, da je šola eno, delovni proces pa nekaj drugega. Šola vključno s šolskimi delavnicami ostaja umetno delovno okolje, obratovalnica pa je realno okolje, kjer gre za res, kjer potekajo realni procesi, ki se ne morejo vedno usklajevati s pedagoškim procesom v šoli.

Novost programa naj ne bi bilo samo povezovanje vsebin med različnimi področji, ampak tudi timsko poučevanje. Skozi spremljanje prvega leta uvajanja in izvajanja izobraževalnega programa Avtoserviser smo ugotovili, da učitelji tudi to novost pozitivno sprejemajo, da pa se je na ravni realizacije te ideje marsikaj zaustavilo (Vončina et al. 2006). Razlog tega je predvsem v zahtevni organizaciji takega dela. Kljub temu smo dijake vprašali, kako pogosto se zgodi, da dva učitelja skupaj vodita pouk.

Tabela 27: Pogostost timskega poučevanja

	Število	Odstotek
Nekajkrat na teden	32	21,8
Nekajkrat na mesec	12	8,2
Nekajkrat na leto	22	15,0
Samo včasih	24	16,3
Nikoli	57	38,8
Skupaj	147	100,0
Neodgovorjeno	22	
Skupaj	169	

Iz zgornje tabele je razvidno, da najbolj izstopa odgovor *nikoli*, ki ga je izbrala več kot tretjina dijakov. 21,8% pa je izbralo tudi možnost *nekajkrat na teden* (21,8%).

Zanimalo nas je, kako dijaki ocenjujejo uporabnost znanja, ki ga pridobivajo pri različnih programskih enotah.

Tabela 28: Ocena uporabnosti znanj

	zelo uporabno	uporabno	neuporabno
Znanje, ki ga pridobim pri <u>strokovno teoretičnem pouku</u> , je za <u>praktično izobraževanje</u> ...	88 56,1	61 38,9	8 5,1
Pouk slovenskega in tujega jezika, matematike idr. je za <u>praktično izobraževanje</u> ...	46 28,6	84 52,2	31 19,3
Izkušnje pridobljene na praktičnem izobraževanju, so za razumevanje <u>strokovno teoretičnega pouka</u> ...	86 55,1	50 32,1	20 12,8
Praktični pouk v šoli je za <u>prakso pri delodajalcu</u> ...	70 43,8	78 48,8	12 7,5
Izkušnje iz prakse pri delodajalcu so za <u>pouk v šoli</u> ...	91 58,0	54 34,4	12 7,6

Rezultati kažejo, da se zdi več kot polovici dijakom znanje, ki ga pridobijo pri strokovno teoretičnem pouku za praktično izobraževanje zelo uporabno, še nadaljnjim 38,9% pa uporabno. Le 5% dijakov je izbralo možnost, da je to znanje za prakso neuporabno.

Drugačno sliko so pokazali odgovori dijakov pri drugi postavki, kjer nas je zanimala njihova ocena uporabnosti vsebin ključnih kvalifikacij za praktično izobraževanje. Še vedno jih skoraj 20% meni, da je to znanje za prakso neuporabno, več kot polovica pa, da je uporabno. Spodbudno je, da jih ob tem še skoraj tretjina meni, da je zanje slovenskega in tujega jezika, znanje matematike, za praktični pouk zelo uporabno.

Na konceptualni ravni je izobraževalni program pripravljen tako, da naj bi prišlo ne le do vedno večjega povezovanja med vsebinami znotraj šole, ampak naj bi se šola vse bolj odpirala tudi navzven. Vsebine in izkušnje, ki jih pridobijo dijaki v šoli, naj bi jim pomagale k čim bolj kakovostnemu opravljanju praktičnega izobraževanja pri delodajalcu, izkušnje pridobljene v sferi dela, pa naj bi vplivale tudi obratno. Rezultati kažejo, da več kot polovica dijakov meni, da so izkušnje, pridobljene na praktičnem pouku, zelo uporabne za razumevanje strokovno teoretičnega pouka. Nadaljnja tretjina dijakov meni, da so te izkušnje uporabne. Zadnjo možnost, po kateri bi dijaki te izkušnje označili kot neuporabne, pa je izbralo nekaj več kot 10% dijakov. Hkrati večina dijakov meni, da je praktični pouk v šoli za prakso pri delodajalcu ali zelo uporaben (43,8%) ali pa uporaben (48,8%).

Kot (zelo) uporaben na splošno za pouk v šoli izkušnje iz prakse ocenjuje prav tako večina dijakov (zelo uporabne – 58% in uporabne – 34,4%).

Pri nobeni postavki ni statistično pomembnih razlik med odgovori dijakov in vajencev, prav tako pa ni razlik v odgovorih glede na posamezno šolo.

Rezultati, ki smo jih pridobili na podlagi vprašalnika so zelo spodbudni in bi lahko sklenili, da pouk v šoli dosega svoj namen. Seveda bi morali resničnost tega sklepa še dodatno potrditi, najmanj skozi analizo učnega uspeha dijakov.

ZAKLJUČNE UGOTOVITVE

V uvodnem poglavju utemeljujemo pomembnost spremljanja področja praktičnega izobraževanja za uspeh prenove poklicnega šolstva. Glede na to, da je v veji izobraževalnega sistema prav poklicno šolstvo tisto, ki je v veliki meri vzporednica praksi in dogodkom v gospodarstvu, je razumljivo, da je že v samem uvodu v Izobraževalni program Avtoserviser veliko pozornosti namenjeno prav praktičnemu izobraževanju. Hkrati je to področje, ker ga pokriva veliko različnih partnerjev z različnimi interesi. Na eni strani imamo tako predstavnike delodajalcev, ki si želijo po koncu izobraževanja bolj usposobljenega sodelavca, na drugi strani pa imamo interese države po čim bolj celostno izobraženem posamezniku. Poklicno šolstvo je v vertikali šolstva pogosto zapostavljeno, ker se daje večji poudarek splošni izobrazbi.

• Zadovoljstvo dijakov s praktičnim izobraževanjem

S praktičnim izobraževanjem pri delodajalcu je zadovoljnih ali deloma zadovoljnih več kot 90% dijakov. Svoje zadovoljstvo dijaki v najbolj pogosto povezujejo z dobrimi odnosi in spodbudno klimo pri delodajalcih ter z novimi izkušnjami in situacijami, s katerimi se srečujejo na praktičnem izobraževanju. Zanimivo je, da le nekaj dijakov zadovoljstvo povezuje z materialnimi dobrinami ter povečanjem možnosti kasnejše zaposlitve.

Dijaki, ki s praktičnim izobraževanjem niso tako zadovoljni, to v največji meri utemeljujejo z aktivnostmi na praktičnem izobraževanju pri delodajalcu, ki pogosto niso povezane z avtoservisno stroko. Pogosto naveden razlog je tudi, da dijaki ne prejemajo nagrade.

Večina vprašanih dijakov je prepričanih, da jih program dobro pripravlja na to, da bodo kasneje postali profesionalni avtoserviserji, torej da bodo dobro usposobljeni za opravljanje bodočega poklica. Največ jih svoj odgovor utemeljuje s tem, da imajo možnost praktičnega in strokovnega usposabljanja, hkrati pa ima pri tem veliko vlogo tudi njihova lastna motivacija in prepričanje o privlačnosti poklica, ki ga bodo po koncu izobraževanja lahko opravljali.

Bolj kvalitetno povezovanje izobraževanja s sfero dela je eden od temeljnih ciljev prenove poklicnega šolstva. Zaključimo lahko, da povezovanje pozitivno sprejemajo tudi dijaki.

- **Zaposlitvena pričakovanja dijakov**

Podatek, da namerava po zaključku izobraževalnega programa Avtoserviser, nekaj manj kot polovica dijakov nadaljevati izobraževanje, ni presenetljiv in potrjuje ugotovitve primerljivih študij, ki opozarjajo na trend, da veliko dijakov po zaključku poklicnega šolanja le-to nadaljuje na višjih stopnjah. S tem lahko potrdimo tezo (glej Klarič et al. 2006), da se v poklicnem šolstvu še vedno pozablja na možnosti zaposlitve in vzporednega izobraževanja ob delu, ki ga preko skladov za izobraževanje zaposlenih podpirajo delodajalci. Vztrajanje dijakov v izobraževalni vertikali je tako dvorezen meč, kajti bolj izobražena in bolj usposobljena delovna sila je hkrati nedvomno tista, ki bo lažje odgovarjala na hitre spremembe na trgu dela, obenem pa ta trend kratkoročno ni ugoden za delodajalce, ki z dijaki ali pa šolami sklepajo učne pogodbe z namenom kasnejše zaposlitve.

- **Informiranost dijakov o izobraževalnem programu Avtoserviser**

Največ dijakov je informacije o izobraževalnem programu Avtoserviser pridobilo že v osnovni šoli in pa na informativnem dnevu. Skoraj polovica vprašanih sicer meni, da na njihovo izbiro izobraževalnega programa ni vplival nihče, med tistimi, ki pa so vplivali, so na prvem mestu starši. Ta ugotovitev potrjuje idejo, da je pri promociji poklicnega izobraževanja treba kot posebno ciljno skupino upoštevati tudi starše. Večjo pozornost je treba nameniti medijski podpori, izobraževalcem in svetovalnim delavcem v OŠ in SŠ za ustrezno poklicno usmerjanje in informiranje o različnih možnostih nadaljnjega izobraževanja.

- **Samoocena doseganja poklicnih kompetenc**

Ugotavljamo, da dijaki dokaj realno ocenjujejo urjenje svoje poklicne kompetence. To nam potrjuje mnenje dijakov o samostojnosti opravljanja dejavnosti na različnih zahtevnostnih ravneh. Naloge na nižji in srednji zahtevnostni ravni (kontrolno in zamenjavo tekočine, zamenjavo čistilcev, preverjanje svetlobnih teles, kazalcev ter popravila na podvozju in zavorah) samostojno ali pod nadzorom mentorja opravlja med 80% in 85% dijakov. Vzdrževalna dela na karoseriji, diagnostiko in kontrolno izpušnih plinov pa okoli 70% dijakov. Zaskrbljujoče je 12% dijakov, ki ne opravljajo nalog diagnostike in kontrole izpušnih sistemov.

- **Način izvajanja praktičnega izobraževanja**

Ugotovili smo, da so dijaki v povprečju zadovoljni s praktičnim izobraževanjem pri delodajalcu, svoje zadovoljstvo pa so v veliki meri utemeljevali z dobrimi odnosi in pa klimo na praksi pri delodajalcu. Hkrati nam je statistična analiza podatkov, ki se nanašajo na vlogo dijakov pri praktičnem izobraževanju pri delodajalcih, pokazala, da dijaki svojo vlogo ocenjujejo kot bolj aktivno kot pasivno. Prav tako podatki kažejo, da se dve tretjini dijakov na praksi (zelo) dobro

razume z mentorji in dijaki jih lahko prosijo za razlago, kadar česar ne razumejo. Mentorji njihove predloge po oceni dijakov upoštevajo. Dijaki sodelujejo tudi z drugimi zaposlenimi, s katerimi se tudi dobro razumejo. Vseeno pa ni zanemarljiva tretjina tistih, ki svoje vloge na praktičnem izobraževanju ne ocenjuje tako pozitivno.

- **Uresničevanje postavk iz učne pogodbe**

Statistična obdelava podatkov je pokazala, da je enak delež dijakov izbralo dva možna odgovora in sicer, da jim delodajalec izplačuje nagrado ves čas, kot je določeno s pogodbo in pa da nagrade sploh ne prejemajo. Več kot polovica tistih, ki so izbrali prvi odgovor, je vajencev, drugi odgovor pa je izbralo 40% dijakov.

- **ocena Poročila o praktičnem izobraževanju;**

Zaključimo lahko z ugotovitvijo, da večina dijakov novo poročilo o praktičnem izobraževanju izpolnjuje ali sproti ali pa enkrat tedensko. Tretjini dijakov pri izpolnjevanju mentorji ne pomagajo, četrtini pa pomagajo sproti. Po oceni dijakov sproti poročilo pregleduje le 40% mentorjev.

Trem četrtinam dijakov se zdi poročilo razumljivo, nekaj več kot polovici se zdi koristen pripomoček, hkrati pa ga skoraj polovica ocenjuje kot zahtevno in odvečno delo.

- **Povezovanje znanj in integracija s perspektive dijakov**

Rezultati, ki smo jih v zvezi z tem področjem pridobili na podlagi vprašalnika, so zelo spodbudni in sklenemo lahko, da pouk v šoli dosega svoj namen. Seveda bi morali resničnost tega sklepa še dodatno potrditi, najmanj skozi analizo učnega uspeha dijakov.

Najprej nas je zanimalo, kako pogosto po mnenju dijakov učitelji povezujejo znanje in vsebine med različnimi vsebinskimi področji in praktičnim poukom. Rezultati kažejo, da po mnenju dijakov učitelji vsebine med seboj najbolj pogosto povezujejo pri praktičnem pouku in strokovnih vsebinskih sklopih. Več kot polovica dijakov je pritrdila tudi trditvi, da se povezujejo tudi vsebine splošnih predmetov in praktičnega pouka.

Spodbudna je tudi ugotovitev, da dve tretjini dijakov meni, da je praktični pouk usklajen s teorijo strokovno vsebinskih sklopov. Podoben odstotek dijakov meni, da se dopolnjujeta tudi praktični pouk v šoli in praktično izobraževanje pri delodajalcu, pri čemer se dijaki pri delodajalcih naučijo tudi stvari, ki se jih niso naučili v šoli. Kljub temu pa še vedno več kot polovica dijakov opozarja na to, da na praksi opravljajo stvari, ki niso povezane z nalogami bodočega poklica, na kar je nekaj dijakov opozarjalo tudi pri utemeljitvi svojega zadovoljstva oz. nezadovoljstva s praktičnim izobraževanjem pri delodajalcu.

VIRI

- Ermenc, S. K. (2005): Racionalna evalvacija izvedbenih kurikulumov in načrtovanja projektih dni v projektu »uvajanje in spremljanje novega izobraževalnega programa Avtoserviser« (http://www.cpi.si/ucitelji/razvojni_program.aspx).
- Izobraževalni program Avtoserviser (<http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2004/programi/Spi/avtoserviser/avtoserviser.htm>).
- Izhodišča za pripravo izobraževalnih programov nižjega in srednjega poklicnega ter srednjega strokovnega izobraževanja. (2001). Pevec Grm, S. (ur.). Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Vončina V., Pevec Grm S., Slivar B., Mali D., Kranjc T., Šibanc M., Pušnik M., Jeznik K. (2006). Prvo poročilo o poteku poskusnega izvajanja izobraževalnega programa Avtoserviser. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Klarič T., Meglič J., Bahovec I., Burjek P., Jenko G., Kuntarič Hribar I., Korunovski M., Leban K., Prelovšek M. (2006). Poročilo o izvajanju praktičnega dela zaključnega izpita v programih z dualno organizacijo srednjega poklicnega izobraževanja. Ljubljana: Državna izpitna komisija za izvedbo praktičnega dela zaključnega izpita v dualni organizaciji. Državni izpitni center.